અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

ગુજરાત હાઇકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૦૭/૨૦૦૯

વિથ

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૬૧૪/૨૦૦૯

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એસ. ઝવેરી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.જી. ઉરેઝી

==========

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઇ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઇ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	
૫	શું તેને સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવાનો છે?	

==========

પચાણ બાવાભાઇ સોલંકી અને ૧....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

==========

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૦૭/૨૦૦૯ માં ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ – ૨ તરફે સિનિયર વકીલ શ્રી યોગેશ લાખાણી સાથે વકીલ શ્રી પ્રવિણ ગોંડલિયા

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી એચ.એલ. જાની

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૬૧૪/૨૦૦૯ માં ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) રાજ્ય તરફે એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી એચ.એલ. જાની

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧–૨ તરફે વકીલ શ્રી પ્રતિક બારોટ

==========

કોરમ: **માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એસ. ઝવેરી**

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.જી. ઉરેઝી

તારીખ : ૦૮/૦૭/૨૦૧૪

સંયુક્ત મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.જી. ઉરેઝી દ્વારા)

૧. આ બંને અપીલો વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ અને પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર, ફાસ્ટ ટ્રેક કોર્ટ નં. ૭, રાજકોટ દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૯/૨૦૦૮ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૮.૦૫.૨૦૦૯ ના એક જ ચુકાદા વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે અને તેથી, આ સંયુક્ત ચુકાદાથી તેનો નિકાલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

૧.૧ મૂળ આરોપી નં. ૧ અને ૨ ને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચતાં કલમો ૩૦૨ અને ૩૦૭ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યા હતા અને આજીવન કેદની સજા તથા રૂ. ૧૫,૦૦૦/– નો દંડ ભરવાની સજા કરવામાં આવી હતી, દંડ ભરવામાં કસૂર થયે, છ મહિનાની વધારાની સાદી કેદ ભોગવવાની સજા કરવામાં આવી હતી. બીજી તરફ મૂળ આરોપી નં. ૩ થી ૫ ને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૨, ૩૦૭, ૩૨૪, ૧૪૩, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૧૨૦બી અને ૧૮૮ હેઠળ તેમની સામે મૂકવામાં આવેલ તહોમતોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૧.૨ ઉક્ત દોષસિદ્ધિથી નારાજ થઇને, મૂળ આરોપી નં. ૧ અને ૨ એ ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૦૭/૨૦૦૯ દાખલ કરેલ છે જ્યારે રાજ્યએ મૂળ આરોપી નં. ૩

થી ૫ ના નિર્દોષ છુટકારાને પડકારવા માટે ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૬૧૪/૨૦૦૯ દાખલ કરેલ છે.

૨. અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ટ્રાયલ દરમિયાન જાહેર થયા મુજબ ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો હતો કે અપીલકર્તાઓ અગાઉના એક વિવાદના સંબંધમાં મરણજનાર – કાંતિભાઇ પોપટભાઇ ભીલ સામે દુશ્મનાવટ ધરાવતા હતા અને તેથી જ્યારે ઉક્ત મરણજનાર ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી રાણાભાઇ બીજલભાઇના વચ્છરાજ નગર, મફતિયાપરા, કોઠારિયા રોડ ખાતેના ઘરમાં સૂતા હતા ત્યારે, રાત્રિના આશરે ૧૨.૧૫ કલાકે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓએ કાવતરાને આગળ વધારવામાં ગેરકાયદેસર મંડળી રચી હતી અને ઘાતક હથિયારોથી સજ્જ થઇને મરણજનાર પર હુમલો કર્યો હતો અને તેનું ખૂન કરવાના ઇરાદાથી માથા અને પગ પર ઇજાઓ પહોંચાડી હતી અને તે રીતે ગુનો કર્યો હતો. આ બનાવના સંબંધમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી – ૧૮ દેવાભાઇ બીજલભાઇ દ્વારા રાજકોટ તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનમાં ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૨, ૩૦૭, ૩૨૪, ૧૮૮ અને ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે આઇ–સી.આર. નં. ૩૫૦/૨૦૦૮ થી ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી.

૨.૧ ફરિયાદને અનુસરીને, તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી. તપાસ પછી, આરોપીઓ વિરુદ્ધ એકત્રિત કરવામાં આવેલ સામગ્રીના આધારે, તપાસ અધિકારીને આરોપીઓ વિરુદ્ધ પ્રથમદર્શી કેસ જણાયો હોવાથી, ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને કેસ સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ચલાવવાપાત્ર હોવાથી, તેને સેશન્સ કોર્ટને કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓ વિરુદ્ધ તહોમત ઘડ્યું હતું. આરોપીઓએ તહોમત અંગે પોતે ગુનેગાર નથી તેવી રજૂઆત કરી હતી અને ટ્રાયલ ચલાવવાની માંગણી કરી હતી.

૨.૨ આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ ટ્રાયલ શરૂ કરવામાં આવી હતી અને ટ્રાયલ દરમિયાન ફરિયાદપક્ષે નીચેના સાક્ષીઓને તપાસ્યા હતા:

(૧) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ – બાબુભાઇ અરજણભાઇ આંક ૧૭
(૨) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨ – દિગ્વિજયસિંહ ભાઇસિંહભાઇ આંક ૧૯
(૩) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ – યોગેશભાઇ ઠકરાલ આંક ૨૧
(૪) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ – સંજયગીરી રવજીગીરી આંક ૨૫
(૫) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૫ – ભરતભાઇ સતાસિયા આંક ૨૭
(૬) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬ – નુરમોમદભાઇ કાસમભાઇ આંક ૨૯
(૭) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૭ – સકીલભાઇ યુસુફભાઇ આંક ૩૧
(૮) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૮ – મુસ્તાકભાઇ હનીભાઇ આંક ૩૨
(૯) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૯ – ઝાહિદભાઇ અબ્બુરભાઇ આંક ૩૪
(૧૦) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૦ – અરવિંદભાઇ ગાંડુભાઇ આંક ૩૬
(૧૧) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૧ – કમલેશગીરી સુરેશગીરી આંક ૪૦
(૧૨) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ – ડો. મહેસગભાઇ પાનસોરા આંક ૪૧

(૧૩) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૩ – રમણીકભાઇ વાછાણી આંક ૪૬
(૧૪) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૪ – ચેતનભાઇ ગણાત્રા આંક ૪૯
(૧૫) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૫ – ડો. પરેશ ગામારા આંક ૫૩
(૧૬) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૬ – રમેશભાઇ કાપડિયા આંક ૬૪
(૧૭) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૭ – લાલજીભાઇ લાખાભાઇ આંક ૬૫
(૧૮) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૮ – દેવાભાઇ બીજલભાઇ આંક ૬૬
(૧૯) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૯ – રાણાભાઇ બીજલભાઇ સોઢા આંક ૬૯
(૨૦) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨૦ – કાળુભાઇ પોપટભાઇ આંક ૭૧
(૨૧) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨૧ – ભરતભાઇ કરાવદરા આંક ૭૫
(૨૨) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨૨ – પ્રદ્યુમનસિંહ પરમાર આંક ૧૧૪

૨.૩ ફરિયાદપક્ષે નીચેના દસ્તાવેજો પર પણ આધાર રાખ્યો હતો જે અમારા દ્વારા જોવામાં આવેલ છે:

(૧) ઇન્ક્વેસ્ટ પંચનામું આંક ૧૮
(૨) આરોપી નં. ૩ – ૫ નું અટક પંચનામું આંક ૨૦
(૩) આરોપી નં. ૧ અને ૨૫ નું અટક પંચનામું આંક ૨૬
(૪) મરણજનારના શરીર પરના કપડાંનું પંચનામું આંક ૨૮
(૫) ઇજાગ્રસ્તના કપડાંનું પંચનામું આંક ૩૦
(૬) પંચનામું આંક ૩૩
(૭) ડિસ્કવરી પંચનામું આંક ૩૫
(૮) સ્થાનિક સ્થળનું પંચનામું આંક ૩૭
(૯) પી.એમ. માટેની યાદી આંક ૪૨
(૧૦) પી.એમ. રિપોર્ટ આંક ૪૩
(૧૧) મૃત્યુનું કારણ આંક ૪૪
(૧૨) મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા યાદી આંક ૪૫
(૧૩) ટી.આઇ. પરેડ પંચનામું આંક ૫૦

(૧૪) ટી.આઇ. પરેડ માટેની યાદી આંક ૫૧
(૧૫) યાદી આંક ૫૨
(૧૬) ઇજાગ્રસ્તનું મેડિકલ સર્ટિફિકેટ આંક ૫૪
(૧૭) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૫૬
(૧૮) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૫૭
(૧૯) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૫૮
(૨૦) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૫૯
(૨૧) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૬૦
(૨૨) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૬૧
(૨૩) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૬૨
(૨૪) ફરિયાદ નોંધવા માટેની યાદી આંક ૭૬
(૨૫) કલમ ૩૦૨ નો ઉમેરો આંક ૭૭
(૨૬) આઇ.પી. કોડનો ઉમેરો આંક ૭૮
(૨૭) ટી.આઇ. પરેડના સાક્ષીઓને યાદી આંક ૭૯
(૨૮) જે.એમ.એફ.સી. ને અરજી આંક ૮૦
(૨૯) જે.એમ.એફ.સી. દ્વારા હુકમ આંક ૮૧
(૩૦) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૮૨
(૩૧) એફ.એસ.એલ. દ્વારા મુદ્દામાલની પહોંચ આંક ૮૩
(૩૨) એફ.એસ.એલ. દ્વારા મુદ્દામાલની રવાનગી આંક ૮૪
(૩૩) સીલનો નમૂનો આંક ૮૫
(૩૪) ઓથોરિટી સર્ટિફિકેટ આંક ૮૬
(૩૫) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૮૭
(૩૬) જાહેરનામું આંક ૮૮
(૩૭) સ્ટેશન ડાયરીનો ઉતારો આંક ૮૯
(૩૮) સ્પ્લેન્ડરની આર.સી. બુક આંક ૯૦
(૩૯) ડિસ્કવરની આર.સી. બુક આંક ૯૧
(૪૦) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૯૨
(૪૧) કોલ ડિટેઇલ્સ માટેની યાદી આંક ૯૩
(૪૨) કોલ ડિટેઇલ્સ (પંચાણભાઇ) આંક ૯૪
(૪૩) કોલ ડિટેઇલ્સ (નાનજીભાઇ) આંક ૯૫

(૪૪) મેડિકલ ઓફિસરને યાદી આંક ૯૬
(૪૫) એફ.એસ.એલ. ઓફિસરને યાદી આંક ૯૭
(૪૬) એફ.એસ.એલ. દ્વારા સ્થળ પૃથક્કરણ રિપોર્ટ આંક ૯૮
(૪૭) અઘોઈ પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા પત્ર આંક ૯૯
(૪૮) એફ.આઈ.આર. આંક ૧૦૦
(૪૯) ચાર્જશીટ આંક ૧૦૧
(૫૦) ટી.આઈ. પરેડનું પંચનામું આંક ૧૦૨
(૫૧) સેરોલોજીકલ રિપોર્ટ આંક ૧૦૩
(૫૨) સેરોલોજીકલ પૃથક્કરણ મોકલવા માટેનો પત્ર આંક ૧૦૪
(૫૩) સેરોલોજીકલ પૃથક્કરણ રિપોર્ટ આંક ૧૦૫
(૫૪) પી.એસ. ઓ દ્વારા પી.આઈ. ને પત્ર આંક ૧૦૬
(૫૫) પી.એસ. ઓ દ્વારા પી.આઈ. ને પત્ર આંક ૧૦૭

૨.૪ ટ્રાયલના અંતે અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું નિવેદન નોંધ્યા પછી, અને ફરિયાદપક્ષ તથા બચાવપક્ષ તરફે દલીલો સાંભળ્યા પછી, વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજે ઉપર જણાવ્યા મુજબ મૂળ આરોપી નં. ૧ અને ૨ ને દોષિત ઠરાવ્યા હતા. નીચેની અદાલતે મૂળ આરોપી નં. ૩ થી ૫ ને નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ઉપરોક્ત ચુકાદા અને હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, મૂળ આરોપી નં. ૧ અને ૨ તેમજ રાજ્ય દ્વારા હાલની અપીલો દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

૩. અમે આરોપી નં. ૧ અને ૨ તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રવિણ ગોંડલિયા સાથે ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી યોગેશ લાખાણી, ગુજરાત રાજ્ય તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી એચ.એલ. જાની અને આરોપી નં. ૩ થી ૫ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતિક બારોટને સાંભળ્યા છે.

૪. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી યોગેશ લાખાણીએ એવી દલીલ કરી છે કે મરણજનારના પરિવાર અને અપીલકર્તાઓ વચ્ચેની દુશ્મનાવટ એક સ્વીકૃત હકીકત છે અને અગાઉના બે બનાવો બન્યા હતા જેના કારણે હાલનો બનાવ બન્યો છે અને તેથી તેમની રજૂઆત મુજબ, અપીલકર્તાઓને ખોટી રીતે સંડોવવાની શક્યતાને નકારી શકાય નહીં. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે મરણજનાર કચ્છ જિલ્લાના આધોઈથી રાજકોટ આવ્યા હતા તે અપીલકર્તાઓ અગાઉથી જાણતા હતા તેવું દૂરથી પણ સૂચવતો લેશમાત્ર પુરાવો રેકર્ડ પર નથી. આ રજૂઆતના સમર્થનમાં, શ્રી લાખાણીએ **સુનિલ કુંડુ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ ઝારખંડ વિથ હીરાલાલ યાદવ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઝારખંડ વિથ નાગેશ્વર પ્રસાદ સાહ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઝારખંડ, (૨૦૧૩) ૮ એસ.સી.સી. ૪૨૨ માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખેલ છે

૪.૧ તેમની રજૂઆતને સમર્થન આપવા માટે, શ્રી લાખાણીએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે બનાવના સંબંધમાં ટેલિફોનિક પ્રથમ માહિતી હેડ કોન્સ્ટેબલ પી.કે. મહેતા દ્વારા આંક ૧૧૦ થી એ મતલબની આપવામાં આવી હતી કે વિભાભાઇ કે જેઓ કાંતિભાઇ ભીલ અને રાણાભાઇને હોસ્પિટલમાં લાવ્યા હતા અને જાણ કરી હતી કે કેટલાક અજાણ્યા વ્યક્તિઓએ આ બે ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ પર હુમલો કર્યો હતો અને અજાણ્યા હથિયારો વડે માથા પર ઇજાઓ પહોંચાડી હતી.

૪.૨ શ્રી લાખાણીએ એવી પણ ભારપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે આંક ૧૧૦ માં તપાસને ગતિમાન કરવા માટે પૂરતી વિગતો સમાયેલી છે અને તેથી આંક ૧૧૦ ને એફ.આઇ.આર. તરીકે ગણવાને બદલે, પોલીસે દેવાભાઇ બીજલભાઇ દ્વારા આંક ૧૧૫ થી આપવામાં આવેલ ફરિયાદને એફ.આઇ.આર. તરીકે ગણેલ છે અને તેથી તેમની રજૂઆતો મુજબ, દેવાભાઇ દ્વારા આપવામાં આવેલ બીજી ફરિયાદ પાછળથી વિચારીને કરવામાં આવેલ અને ઉપજાવી કાઢેલ ફરિયાદ છે. તેમની રજૂઆતો મુજબ, એફ.આઇ.આર. મેજિસ્ટ્રેટને તાત્કાલિક મોકલવામાં વિલંબ થયેલ છે અને તેથી આંક ૧૧૫ અને એફ.આઇ.આર. માં સુધારા, અતિશયોક્તિ અને ઉપજાવટને નકારી શકાય નહીં. તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, શ્રી લાખાણીએ **બીર સિંઘ અને અન્યો વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ, એ.આઇ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૫૯ માં પ્રસિદ્ધ, મરુદનાલ ઓગસ્ટી વિ. સ્ટેટ**

ઓફ કેરળ, (૧૯૮૦) ૪ એસ.સી.સી. ૪૨૫ માં પ્રસિદ્ધ અને સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા અને અન્યો વિ. સી.એચ. ભજન લાલ અને અન્યો, એ.આઇ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૬૦૪(૧) માં પ્રસિદ્ધ કેસોમાંના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખેલ છે.

૪.૩ શ્રી લાખાણીએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે જે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ ગુનાના સ્થળે હાજર હતા અને જેમણે વાસ્તવિક બનાવ જોયો છે તેઓને તપાસવામાં આવ્યા નથી. તેમણે રજૂઆત કરી કે ઝાલુબેન તે રાણાભાઇ ની પત્ની, મુન્નો, હસના અને કુંવરબા પણ તે જ ફળિયામાં સૂતા હતા જ્યાં મરણજનાર અને ઇજાગ્રસ્ત રાણાભાઇ સૂતા હતા પરંતુ તેમ છતાં તપાસ અધિકારીએ તેમની રજૂઆતો નોંધવાનું પસંદ કર્યું નથી કે ન તો ટ્રાયલ દરમિયાન ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તેમને તપાસવામાં આવ્યા છે. તેથી, તેમની રજૂઆત મુજબ, ફરિયાદપક્ષની સમગ્ર કહાણી શંકાસ્પદ જણાય છે અને આ કારણસર દોષિત અપીલકર્તાઓને શંકાનો લાભ આપવાની જરૂર છે.

૪.૪ શ્રી લાખાણીએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે જોકે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા દેવલભાઇને નજરે જોનાર સાક્ષી તરીકે રજૂ કરવામાં આવેલ છે, તેમ છતાં તેમના મૌખિક પુરાવા અને વર્તણૂકની નજીકથી ચકાસણી કરતાં સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે

તેઓ નજરે જોનાર સાક્ષી નથી અને દોષિત આરોપીને ખોટી રીતે સંડોવવા માટે તેમને સાક્ષી તરીકે રજૂ કરવામાં આવેલ છે. તેમણે એવી પણ રજૂઆત કરી છે કે દેવાભાઇ અને અન્ય સાક્ષીઓના કપડાં પર લોહીના કોઇ ડાઘ મળી આવેલ નથી અને તેથી પણ તેઓ નજરે જોનાર સાક્ષીઓ હોવાની અને બનાવના સ્થળે તેમની હાજરીની કહાણી શંકાસ્પદ બને છે જેના કારણે તેમનો પુરાવો અગ્રાહ્ય અને અવિશ્વસનીય બને છે. આ સંબંધમાં, તેમણે **ખીમા વિકમશી અને અન્યો વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, (૨૦૦૩) ૯ એસ.સી.સી. ૪૨૦ માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખેલ છે.

૪.૫ શ્રી લાખાણીની વૈકલ્પિક રજૂઆત એ છે કે અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૧૪ હેઠળ કોઇ તહોમત ઘડવામાં આવેલ નથી અને તેથી બંને દોષિત અપીલકર્તાઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૧૪ ની મદદથી કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠરાવી શકાયા ન હોત. તેમણે દલીલ કરી કે ઇજા નં. ૧ માથાની ઇજા છે જ્યારે બાકીની ત્રણ ઇજાઓ પગ અને શરીરના અન્ય ભાગ પર છે જે એક ફ્રેક્ચર ઇજા સિવાય સાદી ઇજાઓ છે અને તેથી **વિજય સિંઘ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ, ૨૦૧૪(૨) ક્રાઇમ્સ ૩૦૪ (એસ.સી.) માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાંના ચુકાદા પર આધાર રાખીને, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે વધુમાં

વધુ અપીલકર્તાને લઘુતમ જવાબદારીના સિદ્ધાંત પર ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૨૬ હેઠળ દોષિત ઠરાવી શકાય.

૫. આરોપી નં. ૩ થી ૫ – ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૬૧૪/૨૦૦૯ ના સામાવાળાઓ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતિક બારોટે રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે સામાવાળાઓને યોગ્ય રીતે નિર્દોષ છોડી મૂકેલ છે. તેમણે રજૂઆત કરી કે કોઇપણ સાક્ષીએ સામાવાળાઓના નામોનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી, બનાવમાં તેમણે ભજવેલ ભૂમિકાની તો વાત જ દૂર રહી. તેમણે રજૂઆત કરી કે તેથી મૂળ આરોપી નં. ૩ થી ૫ સંબંધે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં દખલગીરી કરવાનું કોઇ વાજબીપણું નથી.

૬. બીજી તરફ, ગુજરાત રાજ્ય તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી એચ.એલ. જાનીએ આરોપી નં. ૧ અને ૨ સંબંધે દોષિત ઠરાવતા વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમનું દ્રઢપણે સમર્થન કર્યું છે. તેમની રજૂઆત મુજબ, દેવાભાઇ (મૂળ ફરિયાદી) ની વર્તણૂક અને મૌખિક પુરાવો સંપૂર્ણપણે સ્વાભાવિક છે અને તેમના પુરાવા પર અવિશ્વાસ કરવાનું કોઇ કારણ નથી.

૬.૧ શ્રી જાનીએ વધુમાં રજૂઆત કરી કે જ્યાં સુધી સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને ન તપાસવાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી **રામાનંદ યાદવ વિ. પ્રભુ નાથ ઝા અને અન્યો, (૨૦૦૩) ૧૨ એસ.સી.સી. ૬૦૬ માં પ્રસિદ્ધ અને ઓંકાર અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ, (૨૦૧૨) ૨ એસ.સી.સી. ૨૭૩ માં પ્રસિદ્ધ** કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને શ્રી જાનીએ રજૂઆત કરી છે કે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને ન તપાસવાના સંબંધમાં તપાસ અધિકારીની ઉલટતપાસમાં આરોપી વ્યક્તિઓ તરફે કોઈ પાયો નાખવામાં આવેલ નથી અને તેથી હવે અપીલના તબક્કે ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો મુજબ સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને ન તપાસવાનો મુદ્દો ઉઠાવવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

૬.૨ જ્યાં સુધી એફ.આઇ.આર. મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં થયેલ વિલંબ અંગેની રજૂઆતનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી શ્રી જાનીએ **બ્રહ્મ સ્વરૂપ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી, એ.આઇ.આર. ૨૦૧૧ એસ.સી. ૨૮૦ માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઠરાવવામાં આવેલ છે કે આ સંબંધમાં તપાસ અધિકારીને ચોક્કસ પ્રશ્ન પૂછવો જરૂરી છે અને રેકર્ડ પર એ સ્થાપિત કરવું પડે છે કે એફ.આઇ.આર. તાત્કાલિક

મેજિસ્ટ્રેટને ન મોકલીને આરોપી વ્યક્તિઓને પૂર્વગ્રહ થયેલ છે અને આરોપી વ્યક્તિઓને ખોટી રીતે સંડોવવા માટે સુધારા કે ઉપજાવટ કરવામાં આવેલ છે.

૬.૩ શ્રી જાનીએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે આંક ૧૧૦ એ વિભાભાઇ દ્વારા આપવામાં આવેલ માહિતીના આધારે સિવિલ હોસ્પિટલમાં ફરજ પર રહેલ હેડ કોન્સ્ટેબલ દ્વારા મોકલવામાં આવેલ વર્ધી છે. આ માહિતી ટેલિફોનિક માહિતી છે જેમાં માહિતી આપનારની સહી નથી અને તેથી તેને એફ.આઇ.આર. તરીકે ગણી શકાય નહીં. તેમણે **સુરજીત સરકાર વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગાલ, ૨૦૧૩(૨) એસ.સી.સી. ૧૪૬ માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાંના ચુકાદા પર આધાર રાખેલ છે. શ્રી જાનીએ રજૂઆત કરી કે ફરિયાદપક્ષે દોષિત અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધનો કેસ લેશમાત્ર શંકા વિના પુરવાર કરેલ છે અને તેથી વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમમાં કોઇ દખલગીરીની જરૂર નથી.

૬.૪ જ્યાં સુધી નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી શ્રી જાનીએ રજૂઆત કરી છે કે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓ મરણજનારનું ખૂન કરવા માટે તેમના દ્વારા ઘડવામાં આવેલ કાવતરાને આગળ વધારવામાં એકસાથે આવ્યા હતા અને તેથી વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે તેમને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં ભૂલ કરેલ છે.

૬.૫ જ્યાં સુધી મરણજનારના પરિવાર અને આરોપી વ્યક્તિઓના પરિવાર વચ્ચેની દુશ્મનાવટ અંગેની દલીલનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અમારે તેમાં વધુ ઊંડા ઉતરવાની જરૂર નથી કારણ કે આ પાસું વધુ વિવાદમાં નથી. અમારે દોષિત અપીલકર્તાઓ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી લાખાણીની દલીલો તપાસવાની છે કે આ દુશ્મનાવટને કારણે આરોપીને ખોટી રીતે સંડોવવાની શક્યતા સંભવિત છે કે નહીં. તે રેકર્ડ પરની બાબત છે કે બે બનાવો એટલે કે (૧) મરણજનાર દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓના પરિવારની એક છોકરીની છેડતી અને (૨) વર્ષ ૨૦૦૨ માં મરણજનાર દ્વારા આરોપીના પિતા – બાવાભાઇ પર હુમલો, અગાઉ બન્યા હતા જેના કારણે બંને પરિવારો વચ્ચે સ્વીકૃત રીતે કડવાશ હતી અને મરણજનારને એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે જવું પડ્યું હતું અને છેવટે જ્યારે બનાવ બન્યો ત્યારે તેઓ આધોઇ ગામમાં રહેતા હતા.

૭. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૮ – દેવાભાઇ બીજલભાઇ કે જેઓ મૂળ ફરિયાદી છે, તેમણે તેમના મૌખિક પુરાવામાં જણાવ્યું છે કે શોરબકોર સાંભળીને જ્યારે તેઓ તેમના ભાઇ રાણાભાઇના ઘરે ગયા ત્યારે તેમણે ચાર વ્યક્તિઓને લાકડાના પાટિયા (ધોકા) અને ધારિયા વડે રાણાભાઇ અને કાંતિભાઇને મારતા જોયા હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે ચાર વ્યક્તિઓમાંથી, એક પંજાભાઇ – આરોપી

નં. ૧ હતો અને બીજો લીંબાભાઇ – આરોપી નં. ૨ હતો. તેઓ અન્ય બે વ્યક્તિઓને ઓળખી શક્યા ન હતા. આ સાક્ષીની સખત ઉલટતપાસ કરવામાં આવી છે પરંતુ જ્યાં સુધી આ ભાગનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એવું જણાય છે કે તેઓ અડગ રહ્યા હતા અને તેમના કથનને વળગી રહ્યા હતા.

૭.૧ હવે જો વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી લાખાણીની એવી દલીલ કે બંને પરિવારો વચ્ચેની દુશ્મનાવટને કારણે અપીલકર્તાઓને હાલના ગુનામાં ખોટી રીતે સંડોવવામાં આવેલ છે, તેનો નિર્ણય કરવાનો હોય તો ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષના તમામ આરોપી વ્યક્તિઓ સ્વાભાવિક હતા અને આ સાક્ષી તેમને ઓળખતા હતા પરંતુ તેમણે મક્કમતાપૂર્વક જણાવ્યું છે કે તેઓ માત્ર બે વ્યક્તિઓ એટલે કે આરોપી નં. ૧ અને આરોપી નં. ૨ ને ઓળખી શક્યા હતા અને તેઓ બાકીના બે હુમલાખોરોને ઓળખી શક્યા ન હતા. તેથી આ દલીલમાં કોઇ તથ્ય નથી.

૭.૨ શ્રી લાખાણીની એવી દલીલ કે મૂળ ફરિયાદી દેવાભાઇને નજરે જોનાર સાક્ષી તરીકે રજૂ કરવામાં આવેલ છે જોકે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષના તેમના પુરાવા પરથી પૂરતું સ્પષ્ટ છે કે હકીકતમાં તેઓ નજરે જોનાર સાક્ષી નથી પરંતુ આરોપી વ્યક્તિઓને ખોટી રીતે સંડોવવાના હેતુથી તેમણે પોતાને નજરે જોનાર સાક્ષી તરીકે દર્શાવેલ છે અને ફરિયાદપક્ષે તેમને તે રીતે રજૂ કરેલ છે, તેના સંબંધમાં,

અમારે દેવાભાઇ બીજલભાઇના મૌખિક પુરાવાની નજીકથી ચકાસણી કરીને આ દલીલને ચકાસવાની છે. આ સાક્ષી ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી – રાણાભાઇ બીજલભાઇના સગા ભાઇ છે. તેમના મૌખિક પુરાવા પરથી ફલિત થાય છે કે તેઓ તેમના ભાઇના જ વિસ્તારમાં રહે છે. તેથી તેઓ કોલાહલ સાંભળીને રાણાભાઇના ઘરે ગયા હતા અને ચાર હુમલાખોરોને મરણજનાર અને તેમના ભાઇ પર હુમલો કરતા જોયા હતા. તેઓ તેમાંથી બે ને આરોપી નં. ૧ અને આરોપી નં. ૨ તરીકે ઓળખી શક્યા હતા પરંતુ બાકીના બે વ્યક્તિઓને ઓળખી શક્યા ન હતા. તેમને આવતા જોઇને ચારેય હુમલાખોરો બે મોટરસાયકલ પર નાસી ગયા હતા. ઉલટતપાસમાં તેમણે એવા સૂચનનો સ્પષ્ટપણે ઇન્કાર કર્યો છે કે તેઓ તેમના ભાઇની નજીકમાં રહેતા નથી. તેઓ વધુમાં ઉલટતપાસમાં જણાવે છે કે તેમણે હુમલાખોરોને ૫૦ ફૂટના અંતરેથી બે મોટરસાયકલ પર જતા જોયા હતા. શ્રી લાખાણીએ સાક્ષીના આ કથન પર ઘણો ભાર મૂક્યો છે કે તેમણે હુમલાખોરોને ૫૦ ફૂટના અંતરેથી ભાગી જતા જોયા હતા અને તેથી રાત્રિના અંધકારમાં, તેઓ હુમલાખોરોને જોઇ અને ઓળખી શક્યા ન હોત. આ દલીલ પણ અમને પ્રભાવિત કરતી નથી. તે એક સ્વીકૃત હકીકત છે કે ફરિયાદીનો પરિવાર અને આરોપીનો પરિવાર એકબીજાને ઓળખે છે અને તેથી આ સાક્ષી દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓની ઓળખ અસંભવિત નથી. બચાવપક્ષનો એવો કેસ નથી કે ઘોર અંધારું હતું અને બિલકુલ પ્રકાશ ન હતો અને તેથી આ સાક્ષી આરોપી વ્યક્તિઓને ઓળખી શક્યા ન હોત. અમે શ્રી લાખાણીની એવી રજૂઆતો સાથે સંમત થવા અસમર્થ

છીએ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૮ – દેવાભાઇ નજરે જોનાર સાક્ષી નથી અને તેમણે મરણજનાર અને ઇજાગ્રસ્ત પર હુમલાનો વાસ્તવિક બનાવ જોયો નથી.

૮. જ્યાં સુધી આંક ૧૧૦ વર્ધી એફ.આઇ.આર. હોવા અને આંક ૧૧૫ કે જે દેવાભાઇ દ્વારા આપવામાં આવેલ ફરિયાદ છે તે ન હોવા સંબંધે શ્રી લાખાણીની રજૂઆતનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી રજૂઆત એવી છે કે આંક ૧૧૦ દર્શાવે છે કે માહિતી વિભાભાઇ દ્વારા આપવામાં આવી હતી કે જેઓ ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ સાથે હોસ્પિટલમાં આવ્યા હતા અને તેમણે હેડ કોન્સ્ટેબલ પી.કે. મહેતાને જાણ કરી હતી કે કાંતિભાઇ અને રાણાભાઇ પર અજાણ્યા વ્યક્તિઓ દ્વારા અજાણ્યા હથિયારો વડે હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. આ માહિતી તપાસ તંત્રને કાર્યરત કરવા માટે પૂરતી છે અને હકીકતમાં આ વર્ધીના આધારે તપાસ એ.એસ.આઇ. જે.કે બારોટને સોંપવામાં આવી હતી અને તેથી આ માહિતી ગુનો કરવામાં આવ્યા અંગે પૂરતી માહિતી દર્શાવતી હોવાથી, આંક ૧૧૫ ને એફ.આઇ.આર. તરીકે ગણી શકાયું ન હોત. હવે જો અમે આંક ૧૧૦ વર્ધીનું અવલોકન કરીએ તો એવું ફલિત થાય છે કે સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનને માહિતી સવારના આશરે ૦૧.૫૫ કલાકે મોકલવામાં આવી હતી જોકે આ વર્ધીમાં સમયનો ઉલ્લેખ નથી. વિભભાઇ ભીલ દ્વારા માહિતી આપવામાં આવી હતી કે કાંતિભાઇ અને રાણાભાઇ પર અજાણ્યા વ્યક્તિઓ દ્વારા અજાણ્યા હથિયારો વડે હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો.

આ માહિતી તપાસ તંત્રને ગતિમાન કરવા માટે પૂરતી છે કે કેમ તે વિચારણીય પ્રશ્ન છે.

૮.૧ હકીકત એ રહે છે કે વિભાભાઇ ભીલ બનાવના નજરે જોનાર સાક્ષી નથી અને સ્વાભાવિક રીતે તેમણે જોયું ન હતું કે હુમલાખોરો કોણ હતા અને તેથી તેમણે યોગ્ય રીતે હુમલાખોરોના નામો અને તેમના દ્વારા વાપરવામાં આવેલ હથિયારો જણાવ્યા નથી. જ્યારે મરણજનાર કાંતિભાઇ ભીલ અને ઇજાગ્રસ્ત રાણાભાઇ બીજલભાઇને ઇજાગ્રસ્ત હાલતમાં હોસ્પિટલમાં લાવવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે કાંતિભાઇ તારીખ ૧૮.૦૬.૨૦૦૮ ના રોજ સવારના આશરે ૦૪.૦૦ કલાકે સારવાર દરમિયાન મૃત્યુ પામ્યા હતા અને તેથી દેવાભાઇ દ્વારા આંક ૧૧૫ થી વિગતવાર ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી જેમાં બનાવની વિગતો, હુમલાખોરોના નામો અને ગુનો કરવામાં વાપરવામાં આવેલ હથિયારો જાહેર કરવામાં આવેલ છે અને તેથી હકીકતમાં પોલીસને આપવામાં આવેલ આ વિગતવાર માહિતીના આધારે તપાસ તંત્રને ગતિમાન કરવામાં આવ્યું હતું તેમ કહી શકાય.

૯. આ સંબંધમાં સુરજીત સરકાર (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં વિષયવસ્તુ પર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદામાંથી પસાર થવું ખૂબ જ સુસંગત રહેશે અને તેમાંના સંબંધિત ફકરાઓ નીચે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવેલ છે:

> "૩૩. જ્યાં સુધી પ્રથમ દલીલનો સંબંધ છે કે ટેલિફોન કોલને એફ.આઇ.આર. તરીકે ગણાવો જોઇએ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ સુશાંત સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ ફરિયાદને નહીં, ત્યાં સુધી અમને રજૂઆતમાં કોઇ તથ્ય જણાતું નથી. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૪ (૧) કે જે અમારા હેતુ માટે સુસંગત છે તે નીચે મુજબ છે :–
>
> > ૧૫૪. પોલીસ અધિકાર હેઠળના કેસોમાં માહિતી.
> > ૧) પોલીસ અધિકાર હેઠળના ગુનો કરવામાં આવ્યા અંગેની દરેક માહિતી, જો પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારીને મૌખિક રીતે આપવામાં આવી હોય, તો તેમના દ્વારા અથવા તેમની સૂચના હેઠળ લેખિતમાં ઉતારવામાં આવશે, અને માહિતી આપનારને વાંચી સંભળાવવામાં આવશે; અને આવી દરેક માહિતી, પછી ભલે તે લેખિતમાં આપવામાં આવી હોય અથવા ઉપર મુજબ લેખિતમાં ઉતારવામાં આવી હોય, તેના પર તે આપનાર વ્યક્તિ દ્વારા સહી કરવામાં આવશે, અને તેનો સાર આવા અધિકારી દ્વારા રાખવામાં આવનાર પુસ્તકમાં રાજ્ય સરકાર આ અંગે નિયત કરે તેવા સ્વરૂપમાં દાખલ કરવામાં આવશે.
>
> ૩૪. આ કલમનું સાદું વાંચન સ્પષ્ટ કરે છે કે પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારી દ્વારા આપવામાં આવેલ મૌખિક માહિતીને એફ.આઇ.આર. તરીકે ગણી શકાય તેમ છતાં, કેટલીક પ્રક્રિયાગત ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરવી જરૂરી છે. તેમાં માહિતીને લેખિતમાં ઉતારવાનો અને તે માહિતી આપનારને વાંચી સંભળાવવાનો અને લખાયેલ માહિતી પર તેની અથવા તેણીની સહી મેળવવાનો સમાવેશ થાય છે. અજાણી વ્યક્તિ પાસેથી મળેલ ટેલિફોનિક વાતચીતના કિસ્સામાં, તે માહિતી અનામી માહિતી આપનારને વાંચી સંભળાવવાનો પ્રશ્ન ઉદ્‌ભવતો નથી કે ન તો નોંધ્યા મુજબની માહિતી પર સહી કરાવવાનો પ્રશ્ન ઉદ્‌ભવે છે.

૩૬. રામસિંગ બાવાજી જાડેજા માં, આ કોર્ટે તપિન્દર સિંઘ અને સોમા ભાઈ અને ધનંજોય ચેટરજી વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગાલ, (૧૯૯૪) ૨ એસ.સી.સી. ૨૨૦ પર આધાર રાખીને ઠરાવ્યું હતું કે ટેલિફોન પર આપવામાં આવેલ અસ્પષ્ટ સંદેશાને માત્ર એટલા માટે એફ.આઈ.આર. તરીકે ગણી શકાય નહીં કારણ કે તે માહિતી સમયની દ્રષ્ટિએ પ્રથમ હતી અને પોલીસ સ્ટેશનની દૈનિક ડાયરીમાં નોંધવામાં આવી હતી. એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ટેલિફોનિક સંદેશાનો ઉદ્દેશ અને હેતુ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવવાનો નથી પરંતુ પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારીને બનાવના સ્થળે પહોંચવા માટેની વિનંતી છે.

૩૭. આ મત મુન્દ્રિકા મહતો વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર, (૨૦૦૨) ૯ એસ.સી.સી. ૧૮૩, સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ વિ. વી.વી. પાંડુરંગ રાવ, (૨૦૦૯) ૧૫ એસ.સી.સી. ૨૧૧ અને સિદ્ધાર્થ વશિષ્ઠ વિ. સ્ટેટ (એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી), (૨૦૧૦) ૬ એસ.સી.સી. ૧ માં પુનરોચ્ચારિત કરવામાં આવ્યો હતો. આ તમામ કેસોમાં આ કોર્ટ દ્વારા સતત લેવામાં આવેલ મતથી અલગ મત લેવાનું અમને કોઇ કારણ દેખાતું નથી. અમે માત્ર એટલું ઉમેરી શકીએ કે વિષય પરનો કાયદો સુસ્થાપિત હોવા છતાં, આવી દલીલ ફરી એકવાર ઉઠાવવામાં આવી છે તે ખેદની બાબત છે."

૯.૧ સુરજીત સરકાર (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંત હાલના કેસની હકીકતોને સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે અને તેથી આંક ૧૧૫ ને યોગ્ય રીતે એફ.આઈ.આર. તરીકે ગણવામાં આવેલ છે.

૧૦. શ્રી લાખાણીની આગળની રજૂઆત એ છે કે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ એટલે કે જાલુબેન તે રાણાભિયા. ની પત્ની, મુન્નો, હંસા અને કુંવરબા કે જેમની બનાવના સ્થળે હાજરી સ્વાભાવિક હતી તેઓને ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવ્યા નથી અને આ સાક્ષીઓને ઈરાદાપૂર્વક તપાસવામાં આવ્યા નથી, સાચી કહાણી છુપાવવા માટે તેમને રોકી રાખવામાં આવ્યા હતા અને તેથી ફરિયાદપક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ બને છે.

૧૦.૧ એ સાચું છે કે જ્યારે કથિત બનાવ બન્યો ત્યારે આ સાક્ષીઓ હાજર હતા પરંતુ તે કાયદાનો સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે ફરિયાદપક્ષના કેસને તપાસતી વખતે પુરાવાની ગુણવત્તા જ ધ્યાને લેવાની હોય છે અને પુરાવાની સંખ્યા નહીં. ફરિયાદપક્ષ તરફે, મૂળ ફરિયાદી દેવાભાઇ અને ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી રાણાભાઇને તપાસવામાં આવ્યા છે. આ બંને સાક્ષીઓએ બનેલ બનાવનું આબેહૂબ વર્ણન આપેલ છે. જ્યારે આ બે સાક્ષીઓ, જે પૈકી એક ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી છે, તેમનો પુરાવો કોર્ટમાં વિશ્વાસ જગાડે છે અને પુરાવો અડગ અને સ્વાભાવિક જણાય છે ત્યારે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને તપાસીને કોર્ટ પર બોજો નાખવાની ફરિયાદપક્ષ તરફે જરૂર ન હતી. વધુમાં, જે સાક્ષીઓને ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવ્યા નથી તેઓ ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીની પત્ની, તેમનો પુત્ર અને બે પુત્રીઓ હોવાથી સંબંધિત અને હિત ધરાવતા સાક્ષીઓ હતા. જો તેમને તપાસવામાં આવ્યા હોત તો પણ

સંભવતઃ તેમને હિત ધરાવતા સાક્ષીઓ તરીકે ગણવામાં આવ્યા હોત અને તેમણે દેવાભાઇ અને રાણાભાઇ દ્વારા જુબાની આપવામાં આવી છે તે જ દિશામાં જુબાની આપી હોત. જ્યાં સુધી વિભાભાઇ, ધનાભાઇ, નેવુબેનને ન તપાસવાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી દેવાભાઇ – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૮ ના પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ છે કે આ સાક્ષીઓ હુમલાના બનાવ પછી સ્થળ પર આવ્યા હતા અને તેથી આ સાક્ષીઓને તપાસવાથી કોઇ હેતુ સર્યો ન હોત. વધુમાં, વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી જાનીએ રામાનંદ યાદવ (ઉપર મુજબ) અને ઓંકાર અને અન્ય (ઉપર મુજબ) ના કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખીને યોગ્ય રીતે દલીલ કરી છે. રામાનંદ યાદવ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે:

> "૧૫. જ્યાં સુધી લંબોદર અને અન્ય બે ને ન તપાસવાનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી રેકર્ડ પરના પુરાવા દ્વારા સ્થાપિત થાય છે કે ગામ જૂથવાદથી ગ્રસ્ત હતું. કેટલાક કેસોમાં વ્યક્તિઓ આવીને સાક્ષી તરીકે જુબાની આપવાનું પસંદ ન કરે અને અન્ય કેટલાક કેસોમાં ફરિયાદપક્ષ એવી છાપ ધરાવી શકે કે તેમનો પુરાવો તેને મદદરૂપ થશે નહીં કારણ કે જ્યાં સુધી પક્ષકારો પૈકી એકનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી પક્ષપાતી અભિગમની સંભાવના છે. આવા કેસમાં માત્ર ન તપાસવાથી ફરિયાદપક્ષના કથનને અસર થશે નહીં. પરંતુ તે જ સમયે જો સંબંધીઓ અથવા હિત ધરાવતા સાક્ષીઓને તપાસવામાં આવે, તો કોર્ટની ફરજ છે કે તે પુરાવાનું વધુ ઊંડી ચકાસણી સાથે વિશ્લેષણ કરે અને પછી એ નિષ્કર્ષ પર આવે કે તેમાં સત્યનો રણકાર છે કે પછી પુરાવો પક્ષપાતી હતો તેમ ઠરાવવા માટે કારણ છે. જ્યારે પણ એવો બચાવ લેવામાં આવે કે સાક્ષી પક્ષપાતી છે અથવા આરોપી પ્રત્યે કોઇ દ્વેષભાવ ધરાવતો હતો ત્યારે તે માટે પાયો નાખવો પડે છે. જો સામગ્રી દર્શાવે કે પક્ષપાતી અભિગમ છે,

તો ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ કોર્ટે પુરાવાનું કાળજી અને સાવચેતીપૂર્વક વિશ્લેષણ કરવું પડે છે. વધુમાં, આરોપી વ્યક્તિઓ પાસે છોડી દેવાયેલ વ્યક્તિઓને બચાવપક્ષના સાક્ષીઓ તરીકે તપાસવાનો વિકલ્પ હંમેશા હોય છે."

૧૦.૨ તે જ રીતે, ઓંકાર (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવેલ છે:

> "૧૮. તે એક સુસ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે આપેલ કેસમાં દોષિત/આરોપી અંગે નિષ્કર્ષ પર આવતા પહેલા નજીકના સંબંધી સાક્ષીઓના પુરાવાની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી અને મૂલવણી કરવી જરૂરી છે. જો પુરાવામાં સત્યનો રણકાર હોય, તે સુસંગત, વિશ્વસનીય અને ભરોસાપાત્ર હોય તો તેના પર આધાર રાખી શકાય. (જુઓ: હિમાંશુ વિ. સ્ટેટ (એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી), (૨૦૧૧) ૨ એસ.સી.સી. ૩૬; અને રણજીત સિંઘ અને અન્યો વિ. સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ, (૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૩૩૬). રેકર્ડ પર એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે તપાસ અધિકારી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬) ની ઉલટતપાસ સમયે, કોઈપણ આરોપીએ તેમને એવો પ્રશ્ન પૂછ્યો હોય કે અન્ય સાક્ષીઓને શા માટે તપાસવામાં આવ્યા નથી."

૧૦.૩ ટ્રાયલ દરમિયાન, બનાવના સમયે હાજર રહેલ સાક્ષીઓના નિવેદનો ન નોંધવા માટે અને ટ્રાયલ દરમિયાન તેમને ન તપાસવા માટે તપાસ અધિકારીને પ્રશ્નો પૂછીને અપીલકર્તાઓ તરફે કોઈ પાયો નાખવામાં આવેલ નથી. તેથી, પણ હવે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઠરાવ્યા મુજબ ટ્રાયલ દરમિયાન યોગ્ય પાયો નાખ્યા

વિના અપીલકર્તાઓને અપીલના તબક્કે આ મુદ્દો ઉઠાવવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

૧૦.૪ તે પણ કાયદાનો સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે જ્યાં બનાવનો સાક્ષી પોતે બનાવમાં ઈજાગ્રસ્ત થયેલ હોય, ત્યાં આવા સાક્ષીની જુબાનીને સામાન્ય રીતે ખૂબ જ વિશ્વસનીય ગણવામાં આવે છે કારણ કે તે એવો સાક્ષી છે જે ગુનાના સ્થળે તેની હાજરીની આંતરિક ખાતરી સાથે આવે છે અને કોઈને ખોટી રીતે સંડોવવા માટે તેના વાસ્તવિક હુમલાખોર/રોને જતા કરે તેવી શક્યતા નથી.

૧૧. શ્રી લાખાણીની એવી દલીલ કે અપીલકર્તાઓને તે સંબંધમાં તહોમત વિના ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચતાં કલમો ૩૦૨ અને ૩૯૭ માટે દોષિત ઠરાવી શકાયા ન હોત, તેના સંબંધમાં, આંક ૯ પરના તહોમત પરથી એવું જણાય છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ સામે ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨, ૩૦૭, ૩૨૪, ૧૪૩, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૧૨૦બી અને ૧૮૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી હતી. ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૧૪ તહોમતમાં ન હતી પરંતુ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલ પુરાવો સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ કરે છે કે ચાર વ્યક્તિઓ મરણજનાર કાંતિભાઈનો કાંટો કાઢી નાખવા માટે તેમના દ્વારા ઘડવામાં આવેલ કાવતરાને આગળ વધારવામાં આવ્યા

હતા અને કાવતરાને આગળ વધારવામાં ગુનો કર્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે **પાલ સિંઘ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, ૨૦૧૪(૩) સ્કેલ ૩૬ માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાં ફકરા ૧૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે:

> "૧૫. શ્રી પ્રમોદ સ્વરૂપે આ કોર્ટના ધનેશ્વર મહાકુડ અને અન્યો વિ. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, એ.આઇ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૧૭૨૭ માંના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જેમાં જોકે તહોમત ઘડવામાં આવ્યું હતું, આ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે આરોપી પર આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૪ ની મદદથી તહોમત મૂકવામાં આવ્યું ન હોય અને તેના બદલે આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ ની મદદથી તહોમત મૂકવામાં આવ્યું હોય તો પણ, જ્યારે પુરાવો દર્શાવે કે ગુનો કરવાનો સમાન ઇરાદો હતો અને તેમાંના આરોપીને કોઇ પૂર્વગ્રહ કે અન્યાય થયો નથી ત્યારે તેને આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૪ ની મદદથી દોષિત ઠરાવી શકાય છે. જો કોર્ટ તેની સમક્ષ મૂકવામાં આવેલ સામગ્રીના આધારે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચે કે આરોપી દ્વારા પહોંચાડવામાં આવેલ ઇજાઓ કુદરતના સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ નિપજાવવા માટે પૂરતી હતી અને ઇજાઓનું સ્વરૂપ માનવવધ પ્રકારનું હતું તો આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ માત્ર આ કલમ હેઠળ જ આરોપીને દોષિત ઠરાવવો પણ અનુમતિપાત્ર છે."

૧૧.૧ તે જ રીતે ડુમ્પાલા ચંદ્ર રેડ્ડી (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે:

> ૫. દરેક કેસમાં અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે હાઇકોર્ટનો અભિગમ સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જો આરોપી વ્યક્તિઓને આઇ.પી.સી. ની

કલમ ૧૪૯ ની મદદથી કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠરાવી શકાયા ન હોત, તો તેમને આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૨૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે માત્ર આ કલમ હેઠળ જ પણ દોષિત ઠરાવી શકાયા ન હોત. એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ઘડવામાં આવેલ તહોમતો સ્પષ્ટપણે કલમ ૧૪૯ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના સાથે સંબંધિત હતા, જોકે જોગવાઇનો કોઇ ચોક્કસ ઉલ્લેખ ન હતો. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જોગવાઇનો ઉલ્લેખ ન કરવાને કારણે આરોપીને કોઇ પૂર્વગ્રહ થયેલ નથી. હકીકતમાં, તહોમત ઘડતી વખતે આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ નો સાર સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યો હતો.

૬. આરોપી–સામાવાળાઓ તરફે વિદ્વાન વકીલે હાઇકોર્ટના વાદગ્રસ્ત ચુકાદાનું સમર્થન કર્યું હતું અને વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે આ નિર્દોષ છુટકારાનો કેસ છે અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૧ અને ૨ ના પુરાવા પર કાર્યવાહી કરવી જોઇતી ન હતી.

૭. આ કોર્ટે, વારંવાર ઉલ્લેખિત વિલી (વિલિયમ) સ્લેની વિ. સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ (૧૯૫૫ (૨) એસ.સી.આર. ૧૧૪૦) ના કેસમાં પૂર્વગ્રહના પાસાને પ્રકાશિત કર્યું હતું. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં 'કોડ') ની કલમ ૪૬૪ ની પૃષ્ઠભૂમિમાં પૂર્વગ્રહના પ્રશ્ન સાથે કામ કરતા મોટી સંખ્યામાં અનુગામી કેસોમાં આ ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. રામકિશન અને અન્યો વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન માં, નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું:

"વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ તારણો અને રેકર્ડ પરની સામગ્રીને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે એ તારણ સાથે સંમત થવા અસમર્થ છીએ કે અપીલકર્તાઓનો ઇરાદો ભૂરા મરણજનારનું મૃત્યુ નિપજાવવાનો હતો. આ તારણ ઉપર નોંધ્યા મુજબ ટ્રાયલ કોર્ટના અવલોકનને ખોટું ઠેરવે છે. તબીબી પુરાવો પણ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ અને હાઇકોર્ટ દ્વારા માન્ય રાખવામાં આવેલ અંતિમ તારણને સમર્થન આપતો નથી. કેસની સ્થાપિત હકીકતો અને સંજોગોમાં અપીલકર્તાઓના કિસ્સામાં ગુનો માત્ર આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ સાથે વાંચતાં આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ–૨ હેઠળ આવશે અને આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નહીં. ખરેખર આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ ની લાગુ પડવાની બાબત દર્શાવતું કોઇ ચોક્કસ તહોમત ઘડવામાં આવ્યું ન

હતું, પરંતુ અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ઘડવામાં આવેલ તહોમતમાં આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ ના તમામ ઘટકો સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા અને આ કોર્ટની બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા વિલી (વિલિયમ) સ્લેની વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. માં ઠરાવ્યા મુજબ તહોમતમાં આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ નો ચોક્કસ ઉલ્લેખ કરવાની ચૂક માત્ર એક અનિયમિતતા છે અને તે ચૂકથી અપીલકર્તાઓને કોઇ પૂર્વગ્રહ થયો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું ન હોવાથી તે તેમની દોષસિદ્ધિને અસર કરી શકે નહીં."

૮. આવો જ મત બી.એન. શ્રીકંટિયા અને અન્યો વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ મૈસુર (૧૯૫૯ એસ.સી.આર. ૪૯૬) માં કલમ ૧૪૯, આઇ.પી.સી. ની સરખામણીમાં કલમ ૩૪ ની પૃષ્ઠભૂમિમાં પણ લેવામાં આવ્યો હતો. દલબીર સિંઘ વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. માં નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું.

"૧૫. વિલી (વિલિયમ) સ્લેની વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. માં બંધારણીય ખંડપીઠે તહોમતની ગેરહાજરીના પ્રશ્નને નોંધપાત્ર વિગતવાર તપાસ્યો હતો. ફકરા ૬ અને ૭ માં કરવામાં આવેલ અવલોકનો, કે જે સામાન્ય રીતે લાગુ પડે છે, તે નીચે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે:

"૬. અમે અમારો જવાબ રજૂ કરવા અને સદર કોડની જોગવાઇઓ તપાસવા આગળ વધીએ તે પહેલાં, અમે એ અવલોકન કરવા માટે થોભીશું કે સદર કોડ પ્રક્રિયાનો કોડ છે અને, તમામ પ્રક્રિયાગત કાયદાઓની જેમ, તે ન્યાયના હેતુઓને આગળ વધારવા માટે રચાયેલ છે અને અનંત તકનીકી બાબતો દાખલ કરીને તેને નિષ્ફળ બનાવવા માટે નહીં. સદર કોડનો ઉદ્દેશ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે આરોપી વ્યક્તિને અમુક સુસ્થાપિત અને સારી રીતે સમજાયેલ રેખાઓ પર સંપૂર્ણ અને ન્યાયી ટ્રાયલ મળે જે કુદરતી ન્યાય અંગેની અમારી કલ્પનાઓ સાથે સુસંગત હોય. જો તેને તે મળે, જો તેની ટ્રાયલ સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા ચલાવવામાં આવે, જો તેને જે ગુના માટે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી રહી છે તેનું સ્વરૂપ જણાવવામાં આવે અને તે સ્પષ્ટપણે સમજે, જો તેની વિરુદ્ધનો કેસ તેને સંપૂર્ણપણે અને ન્યાયી રીતે સમજાવવામાં આવે અને તેને પોતાનો બચાવ કરવાની સંપૂર્ણ અને ન્યાયી તક આપવામાં આવે, તો પછી, કાયદાના બાહ્ય સ્વરૂપોનું 'નોંધપાત્ર' પાલન કરવામાં

આવ્યું હોય તો, પ્રક્રિયામાં માત્ર ભૂલો, ટ્રાયલમાં માત્ર નજીવી ક્ષતિઓ અને ચૂકોને સદર કોડ દ્વારા ક્ષમ્ય ગણવામાં આવે છે અને જ્યાં સુધી આરોપી નોંધપાત્ર પૂર્વગ્રહ દર્શાવી ન શકે ત્યાં સુધી ટ્રાયલ દૂષિત થતી નથી. વ્યાપક રીતે કહીએ તો, આ જ મૂળભૂત સિદ્ધાંત છે જેના પર સદર કોડ આધારિત છે.

૭. હવે, અહીં, તમામ પ્રક્રિયાગત કાયદાઓની જેમ, અમુક બાબતોને મહત્વપૂર્ણ ગણવામાં આવે છે. તે સ્વરૂપની જોગવાઈની અવગણના ટ્રાયલ માટે ઘાતક છે અને તરત જ દોષસિદ્ધિને અમાન્ય બનાવે છે. અન્ય બાબતો મહત્વપૂર્ણ નથી અને અનિયમિતતા ગમે તે હોય તેનો ઉપાય થઇ શકે છે; અને તે સંજોગોમાં જ્યાં સુધી કોર્ટને સંતોષ ન થાય કે પૂર્વગ્રહ થયો હતો ત્યાં સુધી દોષસિદ્ધિ યથાવત રહેવી જોઇએ. આમાંની કેટલીક બાબતો સદર કોડ દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે અને જ્યાં પણ તેમ હોય ત્યાં તેની જોગવાઇઓને સંપૂર્ણ અસર આપવી જોઇએ.

૧૫.૧ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૮૯૮ ની કલમો ૨૨૫, ૨૩૨, ૫૩૫ અને ૫૩૭ કે જે ૧૯૭૩ ના કોડની કલમો ૨૧૫, ૪૬૪(૨), ૪૬૪ અને ૪૬૫ ને અનુરૂપ છે, તેની જોગવાઇઓનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, કોર્ટે રિપોર્ટના ફકરા ૪૪ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

"૪૪. હવે, અમે કહ્યું છે તેમ, કલમો ૨૨૫, ૨૩૨, ૫૩૫ અને ૫૩૭(એ) તેમની વચ્ચે, તહોમતને લગતી દરેક કલ્પી શકાય તેવી ભૂલ અને અનિયમિતતાના પ્રકારને આવરી લે છે જે સંભવતઃ ઉદ્ભવી શકે, જેમાં શરૂઆતથી અંત સુધી કોઇ તહોમત જ ન હોય અને દોષસિદ્ધિ હોય તેવા કેસોથી લઈને તહોમત હોય પરંતુ તેમાં ભૂલો, અનિયમિતતાઓ અને ચૂકો હોય તેવા કેસો સુધીનો સમાવેશ થાય છે. સદર કોડ ભારપૂર્વક જણાવે છે કે અનિયમિતતા 'ગમે તે' હોય જ્યાં સુધી પૂર્વગ્રહ ન હોય ત્યાં સુધી તેને ઘાતક ગણવાની નથી.

અમારે સારને શોધવાનો છે. અદાલતોએ ન્યાય આપવાનો હોય છે અને ન્યાયમાં નિર્દોષતાના રક્ષણ જેટલો જ ગુનાની સજાનો સમાવેશ થાય છે. જો પડછાયાને સાર સમજી લેવામાં આવે અને અસાર તકનીકી બાબતોની ભુલભુલામણીમાં ધ્યેય ખોવાઇ જાય

તો બેમાંથી એક પણ થઇ શકે નહીં. વ્યાપક દ્રષ્ટિની જરૂર છે, રાજ્યના અધિકારો અને સામાન્ય રીતે સમાજના રક્ષણ સામે વ્યક્તિને સતામણીથી રક્ષણ અને અન્યાયી દોષસિદ્ધિના જોખમો વચ્ચે સૂક્ષ્મ સંતુલનની જરૂર છે.

આરોપી વ્યક્તિની તરફેણમાં દરેક વાજબી અનુમાન કરવું જોઇએ; તેને દરેક વાજબી શંકાનો લાભ આપવો જોઇએ.

પૂર્વગ્રહની બાબત નક્કી કરતી વખતે પણ ગુનો નક્કી કરવાની જેમ જ ન્યાય અને નિષ્પક્ષતાના તે જ વ્યાપક સિદ્ધાંતો લાગુ કરવા જોઇએ. પરંતુ જ્યારે બધું કહેવાઇ જાય અને કરાઇ જાય ત્યારે અમારે એ જોવાનું છે કે આરોપીની ટ્રાયલ ન્યાયી રીતે ચાલી હતી કે કેમ, તે જાણતો હતો કે કેમ કે તેની ટ્રાયલ શેના માટે ચલાવવામાં આવી રહી હતી, તેની વિરુદ્ધ સ્થાપિત કરવા માંગવામાં આવેલ મુખ્ય હકીકતો તેને ન્યાયી અને સ્પષ્ટ રીતે સમજાવવામાં આવી હતી કે કેમ અને તેને પોતાનો બચાવ કરવાની સંપૂર્ણ અને ન્યાયી તક આપવામાં આવી હતી કે કેમ.

જો આ તમામ તત્વો હાજર હોય અને કોઇ પૂર્વગ્રહ દર્શાવવામાં ન આવે તો અનિયમિતતાઓ ગમે તે હોય, પછી ભલે તે તહોમતને કારણે હોય કે તહોમતના અભાવને કારણે હોય, દોષસિદ્ધિ યથાવત રહેવી જોઇએ."

૧૬. ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા ગુરબચન સિંઘ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ માં આ પ્રશ્ન ફરીથી તપાસવામાં આવ્યો હતો જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"ગુનાની જેમ જ, પૂર્વગ્રહના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરતી વખતે, અદાલતોએ વ્યાપક દ્રષ્ટિથી કાર્ય કરવું જોઇએ અને તકનીકી બાબતો તરફ નહીં પરંતુ સાર તરફ જોવું જોઇએ, અને તેમની મુખ્ય ચિંતા એ જોવાની હોવી જોઇએ કે આરોપીની ટ્રાયલ ન્યાયી રીતે ચાલી હતી કે કેમ, તે જાણતો હતો કે કેમ કે તેની ટ્રાયલ શેના માટે ચલાવવામાં આવી રહી હતી, તેની વિરુદ્ધ સ્થાપિત કરવા માંગવામાં આવેલ મુખ્ય હકીકતો તેને ન્યાયી અને સ્પષ્ટ રીતે સમજાવવામાં આવી હતી કે કેમ અને તેને પોતાનો બચાવ કરવાની સંપૂર્ણ અને ન્યાયી તક આપવામાં આવી હતી કે કેમ."

૧૭. આ જ દિશામાં આ કોર્ટના ચુકાદાઓની શ્રેણી છે અને તે દરેકનો ઉલ્લેખ કરીને આ ચુકાદા પર બોજો નાખવો જરૂરી નથી. તેથી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૬૪ ને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલ અથવા રિવિઝન કોર્ટ માટે આરોપીને એવા ગુના માટે દોષિત ઠરાવવો શક્ય છે જેના માટે કોઈ તહોમત ઘડવામાં આવ્યું ન હતું સિવાય કે કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય હોય કે હકીકતમાં ન્યાયની નિષ્ફળતા થશે. ન્યાયની નિષ્ફળતા થઈ છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે, એ તપાસવું સુસંગત રહેશે કે આરોપી જે ગુના માટે તેને દોષિત ઠરાવવામાં આવી રહ્યો છે તેના મૂળભૂત ઘટકોથી વાકેફ હતો કે કેમ અને તેની વિરુદ્ધ સ્થાપિત કરવા માંગવામાં આવેલ મુખ્ય હકીકતો તેને સ્પષ્ટ રીતે સમજાવવામાં આવી હતી કે કેમ અને તેને પોતાનો બચાવ કરવાની ન્યાયી તક મળી હતી કે કેમ."

૯. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા યોગ્ય રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું છે તેમ, હાઈકોર્ટ એ હકીકત ભૂલી ગઈ હતી કે જો કલમ ૧૪૯ હેઠળ તહોમતની ગેરહાજરીમાં તેનો મત સ્વીકારવામાં આવે, તો કલમ ૩૨૬ ની રૂએ દોષસિદ્ધિ કરી શકાઈ ન હોત.

૧૦. હાઈકોર્ટે રેવા રામ વિ. તેજા અને અન્યો (એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૨૮૮૩) માં આ કોર્ટના ચુકાદાનું ખોટું અર્થઘટન કર્યું હોવાનું જણાય છે. તે કેસમાં, હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે આરોપી વ્યક્તિઓને માત્ર આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૨૬ હેઠળ જ દોષિત ઠરાવી શકાય, ખાસ કરીને, જ્યારે તહોમતમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તેમનો સમાન ઉદ્દેશ મરણજનાર પર હુમલો કરવાનો અને ઘાતક હથિયારો સાથે હુલ્લડ કરવાનો હતો. અહીં સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે અલગ છે. હકીકતમાં, તહોમત ઘડતી વખતે અને તહોમત નં. ૧ અને તહોમત નં. ૩ નું સંયુક્ત વાંચન સ્પષ્ટ કરે છે કે, કોર્ટે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે આરોપી વ્યક્તિઓ ગેરકાયદેસર મંડળીના સભ્યો હતા અને આવી મંડળીના સમાન ઉદ્દેશને આગળ વધારવામાં, એટલે કે, મરણજનારનું ખૂન કરવા માટે, ગુનો કર્યો હતો અને તે સમયે તેઓ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૮ લાગુ પાડવા માટે ખંજર વગેરેથી સજ્જ હતા. તહોમત નં. ૩ માં, પ્રથમ તહોમતમાં જણાવ્યા મુજબના વ્યવહારોનો, અને મરણજનારના શરીર પર ખંજર વડે ઘા કરીને ખૂન કરવાના અને તેનું ઈરાદાપૂર્વક મૃત્યુ નિપજાવવાના અને

> તે રીતે આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરવાના ઉદ્દેશનો ચોક્કસ ઉલ્લેખ છે. તેથી, આઇ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાના સંબંધમાં તહોમત, તહોમતોમાં માત્ર ગર્ભિત જ નહીં પરંતુ સ્પષ્ટ પણ છે. "

૧૧.૨ શ્રી લાખાણીએ કેસની હકીકતો પર સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદાનો પ્રતિવાદ કરવાનો અને તેને અલગ પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો છે અને રજૂઆત કરી છે કે હાલના કેસની હકીકતો અને સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષના કેસની હકીકતો સંપૂર્ણપણે અલગ હતી અને તેથી સદર ચુકાદામાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતને હાલના કેસની હકીકતો સુધી વિસ્તારી શકાય નહીં. અમારો સુવિચારિત મત છે કે જ્યારે નજરે જોનાર સાક્ષી દેવાભાઇ અને ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી રાણાભાઇ દ્વારા જુબાની આપવામાં આવી છે તે મુજબ તમામ આરોપી વ્યક્તિઓ હથિયારોથી સજ્જ હતા, ત્યારે એ ખૂબ જ સ્પષ્ટ બને છે કે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓ મરણજનાર કાંતિભાઇને મારી નાખવાનો સમાન ઇરાદો અને ઉદ્દેશ ધરાવતા હતા અને તેથી સર્વોચ્ચ અદાલતનો સિદ્ધાંત હાલના કેસની હકીકતો અને સંજોગોને સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે.

૧૧.૩ **વિજય સિંઘ (ઉપર મુજબ)** ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવેલ છે જેમાં ફકરો ૧૨ નીચે મુજબ છે:

૧૧. આમ, ડોક્ટરને મરણજનારના શરીર પર કુલ ૫ ઈજાઓ મળી આવી છે અને મૃત્યુ વધુ પડતા રક્તસ્ત્રાવ અને તેના કારણે આઘાતને લીધે થયું હતું. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે માત્ર ઈજા નં. ૧ જ મૃત્યુનું કારણ હતી. આથી, અમે એ અવલોકન કરવા માટે મજબૂર છીએ કે ઈજા નં. ૧ મરણજનારનું મૃત્યુ નિપજાવવા માટે પૂરતી હતી તેમ ઠરાવીને હાઇકોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૧૨. તેમ છતાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવા પરથી જે શંકાથી પર પુરવાર થાય છે તે એ છે કે અપીલકર્તા વિજય સિંઘે બલ્લમ વડે મરણજનારના ચહેરા પર અને અપીલકર્તા હરિ સિંઘે ફરસા વડે ગરદન પર ઈજા પહોંચાડી હતી. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અમે ગુનાના સ્વરૂપની વિચારણા કરવા આગળ વધીએ છીએ. અહીં એ ઉલ્લેખ કરવો સુસંગત છે કે અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૪ હેઠળ કોઇ તહોમત ઘડવામાં આવ્યું નથી. શ્રી સિંઘ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી છે તે મુજબ, જો અમે રાજ્યની તરફેણમાં એવું ધારી લઇએ કે તહોમતની ગેરહાજરીમાં અપીલકર્તાઓને આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતાં કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠરાવવા શક્ય છે, તો પણ અમારા મતે, તે માટે ફરિયાદપક્ષે એ પુરવાર કરવું પડશે કે અપીલકર્તાઓને અથવા તેમાંથી કોઇને આભારી ઈજાઓ મૃત્યુનું કારણ હતી. અગાઉ અવલોકન કર્યા મુજબ, અપીલકર્તાઓએ દરેકે એક–એક ઈજા પહોંચાડી હતી, જ્યારે મરણજનારને પાંચ ઈજાઓ થઇ હતી. ડોક્ટરના જણાવ્યા મુજબ, મરણજનારના શરીર પર પહોંચાડવામાં આવેલ ઈજાઓને કારણે આઘાત અને વધુ પડતા રક્તસ્ત્રાવને લીધે મૃત્યુ થયું હતું. તેથી, મૃત્યુ અપીલકર્તાઓ અથવા તેમાંથી કોઇ એક દ્વારા પહોંચાડવામાં આવેલ ઈજાઓના પરિણામે થયું ન હતું. આથી, તેમને આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ માત્ર આ કલમ હેઠળ જ અથવા આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૪ ની મદદથી દોષિત ઠરાવી શકાય નહીં.”

૧૨. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ તબીબી પુરાવો એટલી હદે ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે પોસ્ટ મોર્ટમ રિપોર્ટ દર્શાવે છે કે મરણજનાર કાંતિભાઇ હુમલાને

કારણે થયેલ ઇન્ટ્રાક્રેનિયલ ઇજાને લીધે કાર્ડિયાક રેસ્પિરેટરી એરેસ્ટના પરિણામે મૃત્યુ પામ્યા હતા અને તેથી આરોપી નં. ૧ અને ૨ દ્વારા પહોંચાડવામાં આવેલ ઇજાઓને અલગ પાડી શકાય નહીં અને શ્રી લાખાણી દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ વિજય સિંઘ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા મુજબ લઘુતમ જવાબદારીના સિદ્ધાંત પર તેમને ઓછા ગુના માટે દોષિત ઠરાવી શકાય નહીં.

૧૩. મૂળ ફરિયાદી દેવાભાઇ અને ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી રાણાભાઇનો પુરાવો સ્પષ્ટ કરે છે કે અગાઉના બે બનાવોમાંથી ઉદ્ભવેલ અગાઉની દુશ્મનાવટને કારણે મરણજનાર કાંતિભાઇને મારી નાખવાના ઇરાદા સાથે ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી રાણાભાઇના ઘરે આવનાર અપીલકર્તાઓ જ હતા. બંને પરિવારો વચ્ચે દુશ્મનાવટભર્યા સંબંધો હતા અને તેથી ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ કારણો અને તારવવામાં આવેલ તારણો સાથે અમે સંપૂર્ણપણે સંમત છીએ અને અપીલ નં. ૧૧૦૭/૨૦૦૯ ના અપીલકર્તાઓ સંબંધે દોષિત ઠરાવતા ચુકાદા અને હુકમમાં દખલગીરી કરવાનું અમને કોઇ કારણ દેખાતું નથી.

૧૪. **ભાઇકોન ઉર્ફે બકુલ બોરાહ વિ. સ્ટેટ ઓફ આસામ, જે.ટી. ૨૦૧૩ (૧૦) એસ.સી. ૩૭૩ માં પ્રસિદ્ધ** કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદામાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવેલ છે:

> "૧૫. આ કોર્ટે, ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં ઠરાવ્યું છે કે આજીવન કેદનો અર્થ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૭૨ અને ૧૬૧ હેઠળ આપવામાં આવેલ માફીની સત્તાને આધીન સમગ્ર જીવન માટેની કેદ છે. [જુઓ લાઇફ કન્વિક્ટ ઉર્ફે ખોકા પ્રશાંત સેન વિ. બી.કે. શ્રીવાસ્તવ અને અન્યો (૨૦૧૩) ૩ એસ.સી.સી. ૪૨૫, મોહિન્દર સિંઘ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૨૦૧૩) ૩ એસ.સી.સી. ૨૯૪, સંગીત અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા (૨૦૧૩) ૨ એસ.સી.સી. ૪૫૨, રમેશભાઇ ચંદુભાઇ રાઠોડ (૨) વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત (૨૦૧૧) ૨ એસ.સી.સી. ૭૬૪, છોટે લાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ (૨૦૧૧) ૮ એસ.સી.આર. ૨૩૯, મુન્ના અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ (૨૦૧૦) ૩ એસ.સી.સી. ૫૦૮, મારુ રામ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૭, સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ વિ. રતન સિંઘ અને અન્યો (૧૯૭૬) ૩ એસ.સી.સી. ૪૭૦ અને ગોપાલ વિનાયક ગોડસે વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર એ.આઇ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૬૦૦].
>
> ૧૬. દાયકાઓથી આપવામાં આવેલ સ્પષ્ટ ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તા–આરોપી તરફે વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલની દલીલ ટકી શકે તેમ નથી, તે જ સમયે, અમે ભારતના બંધારણમાં જોગવાઇ કર્યા મુજબની કારોબારીની સત્તાને મર્યાદિત કરી રહ્યા નથી. પૂરતા કારણોસર, યોગ્ય કેસમાં તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું કામ સદર સત્તાધિકારીઓનું છે."

૧૫. જ્યાં સુધી મૂળ આરોપી નં. ૨ અને ૩ ના નિર્દોષ છુટકારાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એ નોંધવું જરૂરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ વિરુદ્ધ આ કોર્ટ દ્વારા અપીલની સુનાવણીને સંચાલિત અને નિયંત્રિત કરનાર સિદ્ધાંતો સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં ખૂબ જ સંક્ષિપ્ત રીતે સમજાવવામાં આવેલ છે. **એમ.એસ. નારાયણ મેનન ઉર્ફે મણી વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય, (૨૦૦૬)૬ એસ.સી.સી., ૩૯ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ વિરુદ્ધની અપીલમાં હાઇકોર્ટની સત્તાઓ વિશે વર્ણન કરેલ છે. ચુકાદાના ફકરા ૫૪ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે:

> "૫૪. કોઇપણ સંજોગોમાં હાઇકોર્ટે અપીલને નિર્દોષ છુટકારા વિરુદ્ધની અપીલ તરીકે ગણીને સુનાવણી હાથ ધરી, તે હકીકતમાં રિવિઝનલ હકૂમતનો ઉપયોગ કરી રહી હતી. નિર્દોષ છુટકારાના ચુકાદા વિરુદ્ધ અપીલની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ, હાઇકોર્ટે કાયદાના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખવા જોઇતા હતા કે જ્યાં બે મત શક્ય હોય, ત્યાં અપીલ કોર્ટે નીચેની કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાના તારણમાં દખલગીરી કરવી જોઇએ નહીં."

૧૫.૧ વધુમાં, **ચંદ્રપ્પા વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૨૦૦૭)૪ એસ.સી.સી. ૪૧૫ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચેના સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કર્યા છે:

> "૪૨. ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ પરથી, અમારા સુવિચારિત મત મુજબ, નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ વિરુદ્ધની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે

અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ અંગેના નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો ઉદ્ભવે છે:

[૧] અપીલ કોર્ટને જે પુરાવા પર નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ આધારિત છે તેની સમીક્ષા કરવાની, પુનઃમૂલવણી કરવાની અને પુનઃવિચારણા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે.

[૨] કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઇ મર્યાદા, પ્રતિબંધ કે શરત મૂકતો નથી અને અપીલ કોર્ટ તેની સમક્ષના પુરાવા પર હકીકત અને કાયદા બંનેના પ્રશ્નો પર પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે.

[૩] વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ, જેમ કે, "નોંધપાત્ર અને મજબૂર કરનાર કારણો", "સારા અને પૂરતા આધારો", "ખૂબ જ મજબૂત સંજોગો", "વિકૃત નિષ્કર્ષો", "સ્પષ્ટ ભૂલો", વગેરેનો હેતુ નિર્દોષ છુટકારા વિરુદ્ધની અપીલમાં અપીલ કોર્ટની વ્યાપક સત્તાઓને ઘટાડવાનો નથી. આવા શબ્દપ્રયોગો નિર્દોષ છુટકારામાં દખલગીરી કરવા અંગે અપીલ કોર્ટની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટેના "ભાષાના અલંકારો" ના સ્વરૂપમાં વધુ છે, પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને પોતાના નિષ્કર્ષ પર આવવાની કોર્ટની સત્તાને ઘટાડવા માટે નહીં.

[૪] જોકે, અપીલ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું જોઇએ કે નિર્દોષ છુટકારાના કિસ્સામાં આરોપીની તરફેણમાં બેવડું અનુમાન હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન ઉપલબ્ધ છે કે જ્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિ સક્ષમ કાયદાની અદાલત દ્વારા દોષિત પુરવાર ન થાય ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ તેનો નિર્દોષ છુટકારો મેળવ્યો હોવાથી, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તેની નિર્દોષતાના અનુમાનને વધુ મજબૂત, પુનઃસમર્થિત અને સુદ્રઢ કરવામાં આવે છે.

> [૫] જો રેકર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વાજબી નિષ્કર્ષો શક્ય હોય, તો અપીલ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાના તારણને ખલેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં."

૧૫.૨ આમ, તે સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે અપીલની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, રેકર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વાજબી નિષ્કર્ષો શક્ય હોય તો પણ, અપીલ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાના તારણને ખલેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં.

૧૫.૩ **સ્ટેટ ઓફ ગોવા વિ. સંજય ઠકરાન અને અન્ય, (૨૦૦૭)૩ એસ.સી.સી. ૭૫ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદામાં પણ, કોર્ટે આવા કેસોમાં હાઇકોર્ટની સત્તાઓનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે. સદર ચુકાદાના ફકરા ૧૬ માં કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે:

> "૧૬. ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ પરથી, એ સ્પષ્ટ છે કે નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ વિરુદ્ધની અપીલમાં સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે અપીલ કોર્ટ સામાન્ય રીતે નિર્દોષ છુટકારાના હુકમમાં દખલગીરી કરશે નહીં સિવાય કે નીચેની કોર્ટનો અભિગમ કોઇ સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાથી દૂષિત હોય અને તારવવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ કોઇપણ વાજબી વ્યક્તિ દ્વારા તારવવામાં ન આવે અને, તેથી, ચુકાદાને વિકૃત તરીકે ગણાવવો પડે. માત્ર એટલા માટે કે બે મત શક્ય છે, અપીલ કોર્ટ એવો મત લેશે નહીં જે નીચેની કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદાને ઉથલાવી દે. જોકે, અપીલ કોર્ટને

> પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની સત્તા છે જો તેનો એવો મત હોય કે નીચેની કોર્ટ દ્વારા તારવવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ વિકૃત છે અને કોર્ટે કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે અને રેકર્ડ પરના મહત્વપૂર્ણ પુરાવાની અવગણના કરી છે. આવા સંજોગોમાં, આરોપીમાંથી કોઇ તેના પર જે ગુનાનો આરોપ છે તે ગુનો કરવા સાથે સંકળાયેલ છે કે કેમ તે શોધવા માટે રેકર્ડ પર મૂકવામાં આવેલ સામગ્રીના આધારે ન્યાયી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે પુરાવાની પુનઃમૂલવણી કરવાની ફરજ અપીલ કોર્ટ પર નાખવામાં આવે છે."

૧૫.૪ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા **સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ વિ. રામ વીર સિંઘ અને અન્યો, ૨૦૦૭ એ.આઇ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૫૫૫૩ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં અને **ગીરજા પ્રસાદ (મૃતક) વારસો મારફતે વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., ૨૦૦૭ એ.આઇ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૫૫૮૯ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં આવો જ સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ છે. આમ, નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ વિરુદ્ધ આ કોર્ટ જે સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે તે સુસ્થાપિત છે.

૧૫.૫ **લુણા રામ વિ. ભુપત સિંઘ અને અન્યો, (૨૦૦૯) એસ.સી.સી. ૭૪૯ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફકરા ૧૦ અને ૧૧ માં નીચે મુજબ ઠરાવેલ છે:

> "૧૦. હાઇકોર્ટે નોંધ્યું છે કે ફરિયાદપક્ષનું કથન સ્પષ્ટપણે માની શકાય તેવું ન હતું. કહેવાતા નજરે જોનાર સાક્ષીઓમાંથી કેટલાકે

જણાવ્યું હતું કે મરણજનાર મૃત્યુ પામ્યા કારણ કે એક આરોપી દ્વારા તેમની ઘૂંટી મરડી નાખવામાં આવી હતી. અન્યોએ કહ્યું કે તેમનું ગળું દબાવવામાં આવ્યું હતું. ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો હતો કે ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓને બસમાંથી બહાર ફેંકી દેવામાં આવ્યા હતા. પોસ્ટ–મોર્ટમ કરનાર અને સાક્ષીઓને તપાસનાર ડોક્ટરે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે બસ ચાલુ હાલતમાં હોય ત્યારે કોઈ વ્યક્તિ કોઈને બસમાંથી બહાર ફેંકી દે તે શક્ય ન હતું.

૧૧. નિર્દોષ છુટકારાના ચુકાદા વિરુદ્ધની અપીલના માપદંડોને ધ્યાનમાં લેતાં, અમે આ અપીલમાં દખલગીરી કરવા ઇચ્છુક નથી. હાઇકોર્ટના મતને વિકૃત ગણી શકાય નહીં અને તે પુરાવા પરનો એક શક્ય મત છે."

૧૫.૬ **મુકૈયા અને અન્ય વિ. સ્ટેટ રેપ. બાય ધ ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ, તમિલનાડુ, એ.આઇ.આર. ૨૦૧૩ એસ.સી. ૩૨૧ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદામાં પણ, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફકરા ૪ માં નીચે મુજબ ઠરાવેલ છે:

૪. એ વિવાદમાં નથી કે ટ્રાયલ કોર્ટે, ફરિયાદપક્ષ અને બચાવપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાની મૂલવણી કરીને, આરોપીઓને તેમની સામે મૂકવામાં આવેલ તહોમતોના સંબંધમાં નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. રાજ્ય દ્વારા અપીલમાં, હાઇકોર્ટે, વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા, સદર ચુકાદો ઉલટાવી દીધો હતો અને આરોપીઓને આઇ.પી.સી. ની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતાં કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠરાવ્યા હતા અને આજીવન સખત કેદની સજા કરી હતી. અપીલકર્તાઓ તરફે વકીલે ખૂબ જ ભાર મૂક્યો હોવાથી કે નિર્દોષ છુટકારાના હુકમને દોષસિદ્ધિમાં ફેરવવામાં હાઇકોર્ટે તેની હકૂમત ઓળંગી છે, ચાલો આપણે નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવેલ અપીલમાં

> હાઇકોર્ટના કાર્યક્ષેત્ર અને સત્તાનું વિશ્લેષણ કરીએ. આ કોર્ટે ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં વારંવાર નિર્ધારિત કર્યું છે કે પ્રથમ અપીલ કોર્ટ તરીકે હાઇકોર્ટ નિર્દોષ છુટકારા વિરુદ્ધની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે પણ, સમગ્ર પુરાવાની ચકાસણી કરવા માટે અને જરૂર પડે તો પુનઃમૂલવણી કરવા માટે હકદાર, અને તેટલી જ બંધાયેલ પણ હતી, જોકે માત્ર દખલગીરી કરવાનું પસંદ કરતી વખતે કોર્ટને રેકર્ડ પરના પુરાવાના આધારે ગુનાની સંપૂર્ણ ખાતરી મળવી જોઇએ અને માત્ર એટલા માટે નહીં કે હાઇકોર્ટ એક વધુ શક્ય અથવા માત્ર અલગ મત લઇ શકે છે. ઉપરોક્ત સિવાય, જ્યાં સુધી અપીલની વિચારણાની હદ અને ઊંડાણની બાબતનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી માત્ર એટલા માટે કે એક દોષસિદ્ધિ વિરુદ્ધ હતી અથવા બીજી નિર્દોષ છુટકારા વિરુદ્ધ હતી, અપીલ સાથે કામ કરવામાં અભિગમમાં કોઇ ભેદ કે તફાવતની પરિકલ્પના કરવામાં આવી નથી. [જુઓ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ. સોહન લાલ અને અન્યો, (૨૦૦૪) ૫ એસ.સી.સી. ૫૭૩]"

૧૫.૭ એ પણ સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ છે કે નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલમાં, જ્યારે નીચેની કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ કારણો ન્યાયી અને યોગ્ય જણાય, ત્યારે અપીલ કોર્ટે ચુકાદો ફરીથી લખવાની અથવા નવા કારણો આપવાની જરૂર નથી. આવો સિદ્ધાંત સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા **સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિ. હેમારેડ્ડી, એ.આઇ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૧૪૧૭ માં પ્રસિદ્ધ** ના કેસમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ છે જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવેલ છે:

> "... આ કોર્ટે ગિરિજા નંદિની દેવી વિ. બિજેન્દ્ર નંદિની ચૌધરી (૧૯૬૭)૧ એસ.સી.આર. ૯૩: (એ.આઇ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૧૨૪) માં અવલોકન કર્યું છે કે જ્યારે અપીલ કોર્ટ પુરાવા પર ટ્રાયલ કોર્ટના મત સાથે સંમત થાય ત્યારે પુરાવાના વર્ણનનું પુનરાવર્તન કરવાની અથવા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ કારણોનો પુનરોચ્ચાર કરવાની અપીલ કોર્ટની ફરજ નથી,

જે કોર્ટનો ચુકાદો અપીલ હેઠળ છે તે કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ કારણો સાથે સામાન્ય સંમતિની અભિવ્યક્તિ, સામાન્ય રીતે પૂરતી રહેશે."

૧૫.૮ આમ, જો અપીલ કોર્ટ નીચેની કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ કારણો અને અભિપ્રાય સાથે સંમત થાય, તો પુરાવાની વિસ્તૃત ચર્ચા જરૂરી નથી. અમે કેસને કાળજીપૂર્વક તપાસ્યો છે અને રેકર્ડ પરના પુરાવામાંથી પસાર થયા છીએ. અમે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદાની કસોટી પર પુરાવાની મૂલવણી, પુનઃમૂલવણી અને પુનઃમૂલ્યાંકન કર્યું છે. અમને જણાય છે કે મૂળ આરોપી નં. ૩ થી ૫ ની ભૂમિકાના સંબંધમાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ કારણો અને તારવવામાં આવેલ તારણોમાં દખલગીરી કરવાની જરૂર નથી. ફરિયાદપક્ષ તરફે તપાસવામાં આવેલ મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીઓમાંથી કોઈએ સામાવાળાઓના નામો જાહેર કર્યા નથી અને તેથી વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે તેમને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં કોઇ ભૂલ કરી છે તેમ કહી શકાય નહીં. રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ અપીલમાં કોઇ તથ્ય નથી અને તે નામંજૂર થવાને પાત્ર છે. તદનુસાર, નીચેનો હુકમ પસાર કરવામાં આવે છે.

૧૬. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, અપીલો આથી નામંજૂર કરવામાં આવે છે. એડિશનલ સેશન્સ જજ અને પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર, ૭મી ફાસ્ટ ટ્રેક કોર્ટ, રાજકોટ દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૯/૨૦૦૮ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ

૨૮.૦૫.૨૦૦૯ નો ચુકાદો અને હુકમ કાયમ રાખવામાં આવે છે. જોકે, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ફરમાવવામાં આવેલ આજીવન કેદ છેલ્લા શ્વાસ સુધીની રહેશે નહીં અને ભાઈકોન ઉર્ફે બકુલ બોરાહ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાને ધ્યાનમાં લઈને તેમની સજાના ૧૪ વર્ષ ભોગવ્યા પછી યોગ્ય સત્તાધિકારી દ્વારા આરોપી નં. ૧ અને ૨ ના કેસની સમીક્ષા કરી શકાશે. મૂળ આરોપી નં. ૨ – ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૦૭/૨૦૦૯ ના અપીલકર્તા નં. ૨ – લીંબાભાઇ બાવાભાઇ સોલંકી જામીન પર હોવાથી, તેમણે આજથી આઠ અઠવાડિયાના સમયગાળામાં જેલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ શરણાગતિ સ્વીકારવાની રહેશે. આરોપી નં. ૩ અને ૪ – ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૬૧૪/૨૦૦૯ ના અપીલકર્તાઓ સંબંધે જામીન બોન્ડ, જો કોઇ હોય, તો તે રદ થયેલ ગણાશે. આર એન્ડ પી, જો આ કોર્ટમાં પડેલ હોય, તો તાત્કાલિક પરત મોકલવામાં આવે.

(કે.એસ.ઝવેરી, ન્યાયમૂર્તિ)

(એ.જી.ઉરેઝી, ન્યાયમૂર્તિ)

દિવ્યા

This is an AI-Assisted Translation.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ.

અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========